

הערכת התוכנית לקידום הצמיחה והפיתוח הכלכליים של האוכלוסייה הבדואית בנגב החלטת ממשלה 3708

אוקטובר 2018

**הערכת התוכנית לקידום הצמיחה והפיתוח הכלכליים של האוכלוסייה
הבדואית בנגב
החלטת ממשלה 3708**

מחברים: יונתן אייל, יהודית קיגג, מורה פרנקל, אורן תירוש
מכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל

המחקר נעשה בהזמנת משרד החקלאות ופיתוח הcéפָר
אוקטובר 2018

על ההחלטה לקידום האוכלוסייה הבדואית בנגב

החלטת הממשלה 3708 עוסקת בתוכנית חומש לשנים 2012-2016 ומגדירה

את המטרות האלה:

- א. העלאת שיעור התעסוקה תוך גיון מקומות התעסוקה והגברת שילוב המועסקים במשק הישראלי
- ב. פיתוח תשתיות בדגש על תשתיות תומכות תעסוקה, השכלה וחברה, כגון תחבורה ומוסדות לילדיים
- ג. חיזוק הביטחון האישי
- ד. קידום ההשכלה כדי לתמוך בתעסוקה
- ה. חיזוק ופיתוח חי' החברה, הקהילתית והמנהיגות ביישובים והרחבת השירותי הרווחה

2

משרד החקלאות, באמצעות האגף לפיתוח כלכלי חברתי – החברה הבדואית בנגב, ממונה על תכנול ויישום ההחלטה.

1

דגש על השקעה בנשים ובצעירים, בפרט בתחום העבודה וההשכלה.

על הבדואים
בנגב

מאפייני האוכלוסייה

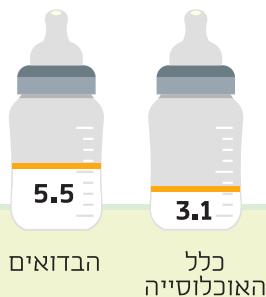
מגורים

כ-70% מן הבדואים בדרום מתגוררים ביישובים מוכרים והשאר מתגוררים ביישובים אשר מדינית ישראל אינה מכירה בהם רשמית. היישובים המוכרים כוללים את העיר רהט, שש מועצות מקומיות – שגב שלום, תל שבע, לקיה, חורה, ערערה בנגב וכסיפה, ושתי מועצות אזוריות – נווה מדבר ואל קסום, שבהן חלק מן היישובים אינם מוכרים. כל היישובים הבדואים נכללים באשכול החברתי-כלכלי הנמור ביוטר (אשכול 1).

פריון

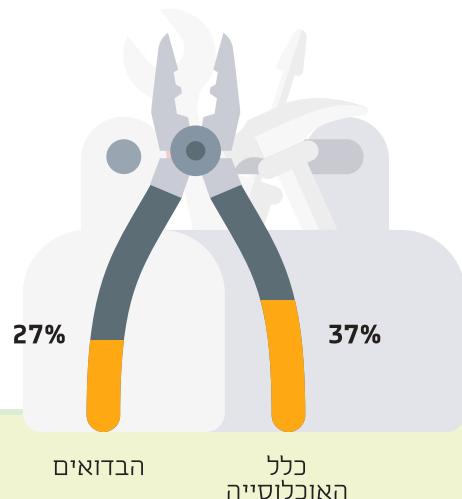
שיעור הפריון בקרב הנשים גבוה ועמד בשנת 2015 על 5.5 ילדים לאישה, לעומת 3.1 ילדים לאישה בקרב כלל האוכלוסייה.

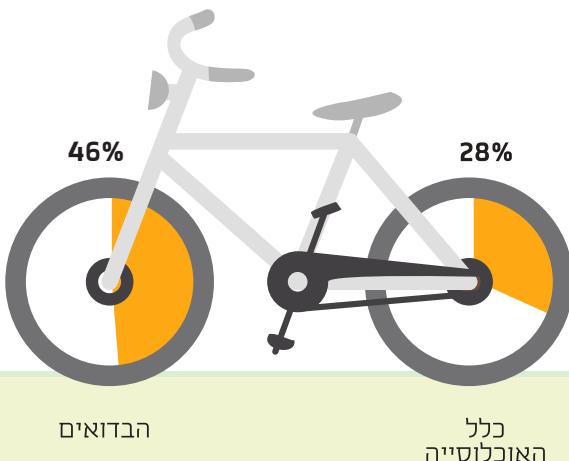
248,800

אוכלוסיית הבדואים
בדרום בסוף שנת 2016

שיעור האוכלוסייה בגיל 25-54

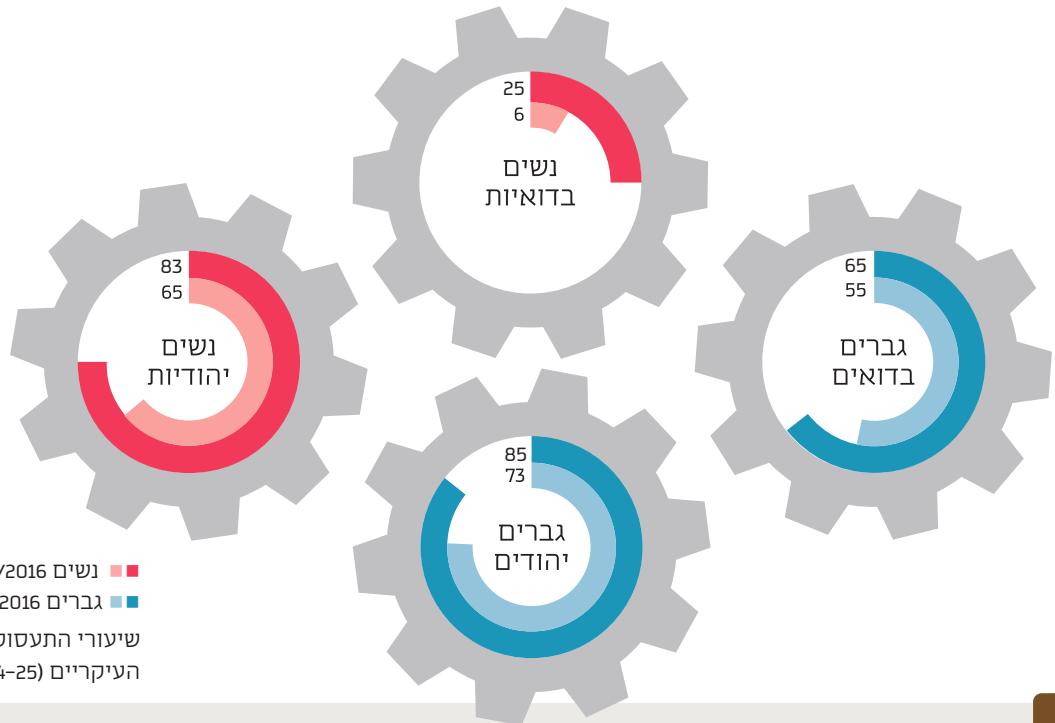

שיעור האוכלוסייה עד גיל 14

תעסוקה ושכר

בין השנים 2005-2016 גדל אחוז הנשים הבודאיות המועסקות מ-6% ל-25%

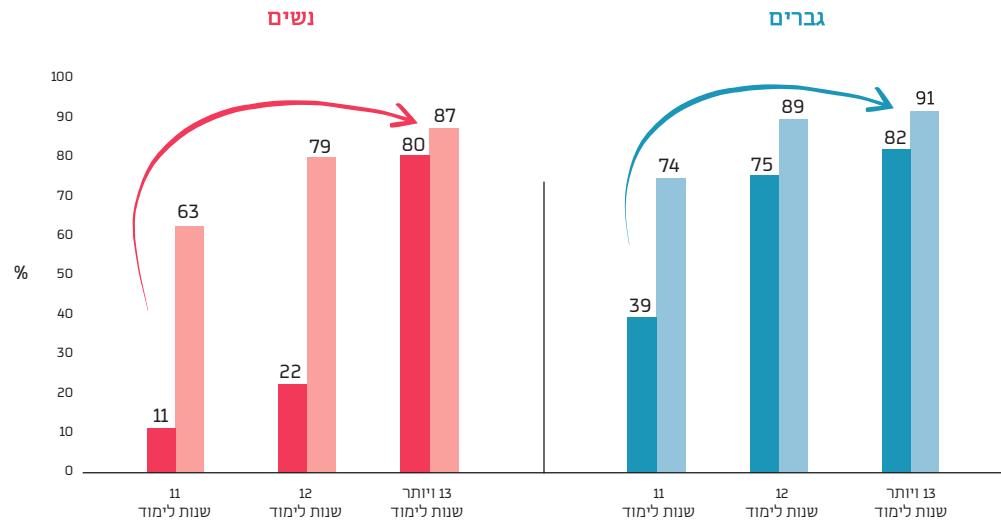

בין השנים 2007-2014 השכר הממוצע הריאלי של הגברים הבודאיים עלה ב-11% לעומת 0.4% בקרב כלל הגברים בארץ.

גברים במגזר הבדואי	7,823 ₪
גברים ארצי	12,311 ₪

שכר חודשי
 ממוצע
(2014)

עם העלייה בהשכלה מציגים הפערים בשיעורי התעסוקה בין האוכלוסייה הבודהיסטית ובין כלל האוכלוסייה,
במיוחד בקרב הנשים

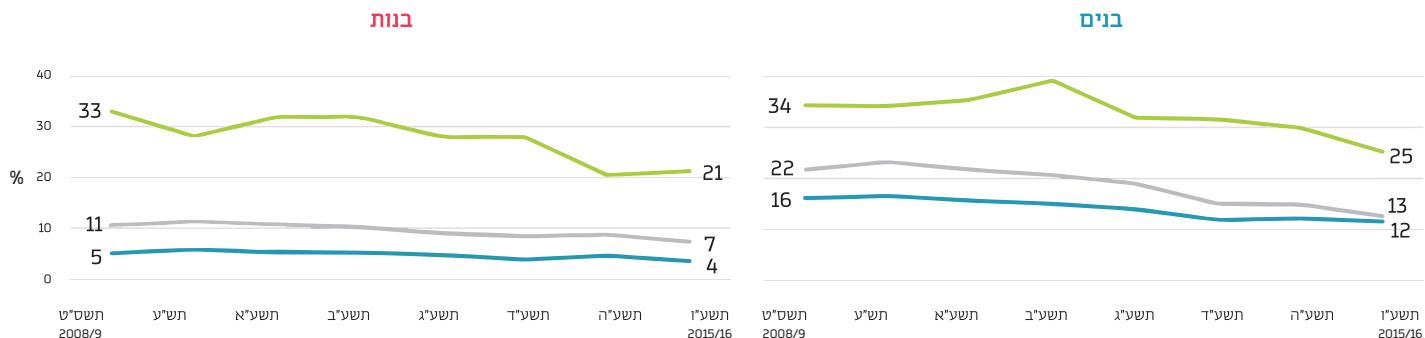
שיעור התעסוקה לפי שנות לימוד ומגדר בקרב בני 25-54, 2016, במחוז הצפון, באחוזים
■ אוכלוסייה יהודית גברים/נשים ■ אוכלוסייה בודהיסטית גברים/נשים

בין השנים 2007-2014 השכר הממוצע הריאלי של הנשים הבודהיסטיות גדל ב-12% לעומת 7% בקרב כלל הנשים בארץ.

נשים בມגזר הבודחאי	5,172 ₪
נשים ארצית	8,295 ₪

שיעור נשים גבוהים בקרב האוכלוסייה הבדואית ובמיוחד בקרב הבנים –
חליה ירידת בין השנים תשע"ב-תשע"ו (2016-2012)

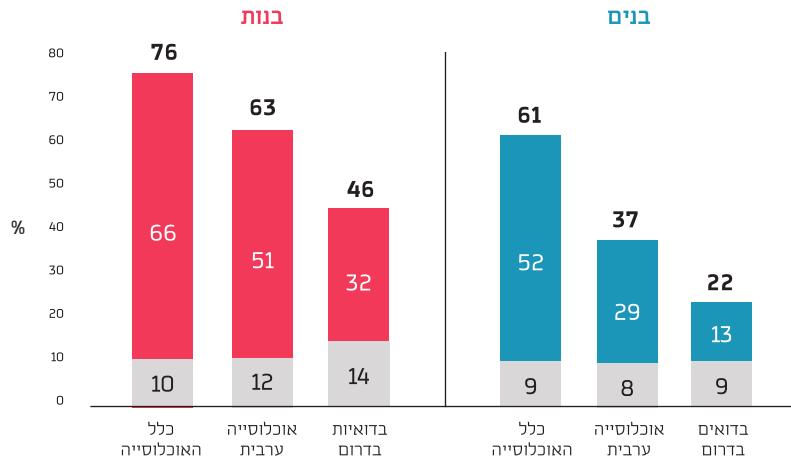

שיעור הנושרים בשנתון בני 17, תשס"ט – תשע"ו, באחוזם
– כלל האוכלוסייה – אוכלוסייה ערבית – בדואים בדרום

נשירה במהלך הלימודים בתיכון: 3% מן הבנות לעומת 10% מן הבנים

שיעור הזכאות לבגרות השנתון בקרוב הבנים

התפלגות שנתון בני 17 בשנת תשע"ו לפי זכאות לבגרות ולפי מגדר,
בדואים בדראום, אוכלוסייה ערבית ללא בדואים ודרואים וכל האוכלוסייה ללא חרדים ובדואים, באחוזים
בגראות לא אוניברסיטאית ■ בגראות אוניברסיטאית ■

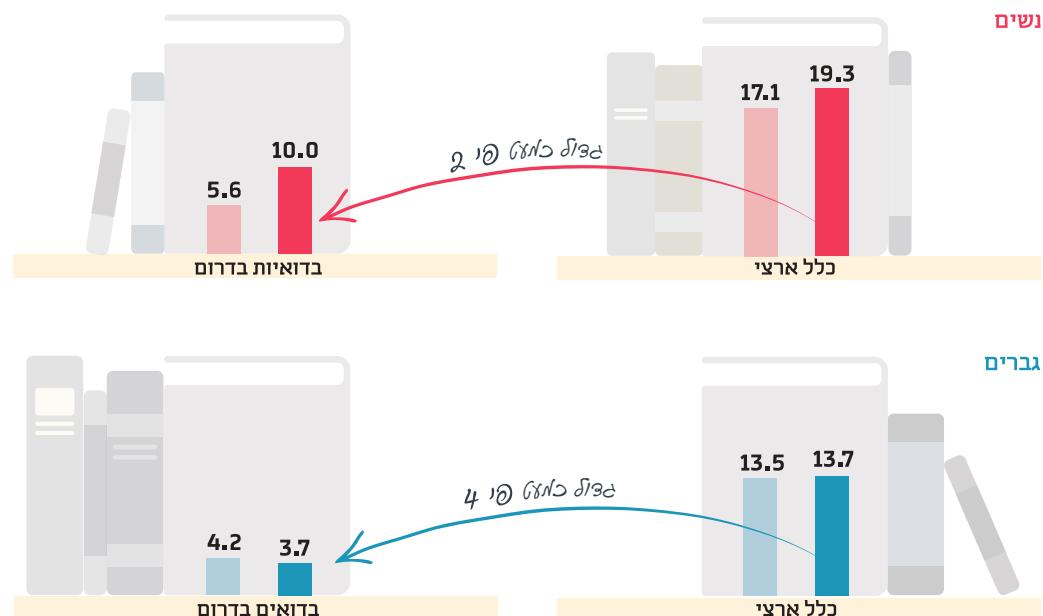
שיעור הניגשים לבגרות 5 יחידות באנגלית מתון תלמידי י"ב: כ-7% מן הלומדים בכיתה י"ב במגזר הבדואי לעומת 40% בקרב כלל האוכלוסייה

שיעור הניגשים לבגרות 5 יחידות במתמטיקה מתוך תלמידי י"ב: כ-3% מן הלומדים בכיתה י"ב בмагזר הבדואי לעומת 13% בקרב כלל האוכלוסייה

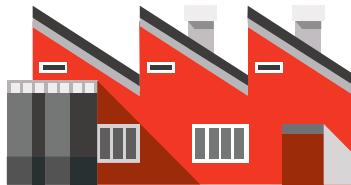

שיעור הסטודנטים לתואר ראשון מקרב בני 20-29, באחוזים

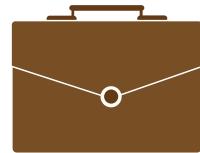
**מבחן
פעילותות
והישגים
במסגרת
ההחלטה**

פיתוח אזורי תעשייה

אזור התעשייה נועד לספק עבודה לתושבים סמוך למקום מגוריהם ולגדיל את תשלומי הארכונה לרשות. בין אזורי התעשייה בולט "עדן הנגב" שפועלם בו בין השאר המפעלים "סודה סטרים" ו"קגלא" המעסיקים יחדיו כ-1,900 עובדים, מתוכם כ-500 בדואים (39% מכלל העובדים) נכון לשנת 2017.

הקמת מרכזי תעסוקה ריאן

המרכזים מספקים לשתתפים שירותי הכוונה, הכשרה מקצועית והשמה. המרכזים ממוקמים ביישובים עצם, מtabסים על עובדים מקומיים ופועלים תוך ניצול משאבי הקהילה. לפני קבלת החלטה פועלו המרכזים בשני יישובים ולאחריה הושלמה פריסתם לכל הרשויות הבודדות. משנשנות ההחלטה השתתפו בעילות המרכזים כ-9,650 איש, 49% מתוכם נשים. כ-50% מן הגברים וכ-30% מן הנשים הושמו במשך שנה ממוגע הצליפותם. שנה לאחר ההשמה כ-80% התמידו באותו מקום העבודה.

שיפור נגישות התחבורה

לחברה בכלל והתחבורה הציבורית בפרט חשיבות בהבטחת הנגישות למקומות תעסוקה והשכלה. לחברה הציבורית משנה חשיבות עבור נשים שכן היא נחפצת מהוגנת ומכבדת. במהלך שנות ההחלטה חל גידול של 94% במספר הנסיעות הבין-עירוניות וגידול של 43% במספר הנסיעות העירוניות. נוסף לכך פותחו עורקי תחבורה ראשיים והוסרו חסמי תשתיות למעבר תחבורה ציבורית.

לימוד הנדסאים למבוגרים

לפני ההחלה פעולה תוכנית "שילוב" לפי מודל של כיתות ייחודיות לבני המזר הבודאי. לאחר ההחלה שונה מודל הלימודים, ובתוכנית אשב"ל הסטודנטים הבודאים משתלבים בכיתות המכינות. הסטודנטים בתוכנית מקבלים תמייה כלכלית ולימוי אישי. מתחילה התוכנית החלה 305 סטודנטים את מסלול ההנדסאים בתוכנית אשב"ל, מהם 25% נשים (נכון לשנת תשע"ז, 2017).

**תוכניות להעלאת שיעורי
הזכאות לטעודת בגרות**
מקצוע חסם לבגרות – מחזקת
תלמידים בכיתות י"א-י"ב אשר
נכשלו בבחינות בגרות במקצוע
אחד או שניים, או שפויים
להווכשל בהם. בשנת תשע"ז (2017)
השתתפו בתוכנית 575 תלמידים
לעומת כ-420 תלמידים בשנה
שלפני ההחלטה. אחוז התלמידים
הבודאים שהשתתפו בתוכנית
והצליחו בבחינת הבגרות במקצוע
שהיווה חסם עבורה עומד על
94%. אחוז הזכאים לטעודת בגרות
עומד על 84%.

**תוכנית לשיפור הישגים
נקרא יחד בערבית – מיעדת**
لتלמידים חלשים בכיתה א'
ומטרתה רכישת מיומנויות
קריאה וכתיבה, העשרה אוצר
המילים בערבית ספרותית ופיתוח
מוטיבציה לקרוא בערבית, כל
זאת באמצעות עבודה במחשב.
לפni החלטה, התוכנית פועלה
ביישוב אחד. התוכנית הורחבה
ובשנת תשע"ז (2017) היא הופעלה
בכל המגזר הבדואי בגין.

תוכניות לצמצום הנשירה
תוכנית נחשון – נמשכת שנתיים
ומייעדת לתלמידי כיתות ח'
העומדים על ספר נשירה. לתוכנית
שלושה רכיבים: צמצום פערים
ylimודיים, טיפול בבעיות רגשיות
והעצמה חברתיות. התוכנית לא
פעלה לפני ההחלטה ובשנת
תשע"ז (2017) למדו בה 300
תלמידים במחזור בשנה. כמו
כן יש שיפור בהישגים הלימודים
של התלמידים ובהתנהגותם.

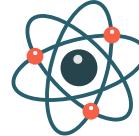

פיתוח תחום החינוך הבלתי פורמלי והרחבותו

גישה אפקטיבית מרכזית:

- תנوعות נוער ■ קבוצות צופים בבית ספריים ■ מרכז עירוני למנהיגות ומעורבות חברתית ופעלת קבוצות מנהיגות ומעורבות חברתית ■ הקמת קבוצות אומנות ייצוגיות ■ קייניות ■ מניעת שוטטות ועברינות של בני נוער.

במהלך ההחלטה חל גידול ניכר בפעילות החינוך הבלתי פורמלי ובשנת תשע"ז (2017) השתתפו בו למעלה מ-13,000 ילדים ובני נוער.

מרכז מצוינות

מיועדים לתלמידי כיתות ג'-ו', פועלים يوم אחד בשבוע בשעות אחר הצהרים וככללים קורס חובה במדע וטכנולוגיה וקורס בחירה במגוון תחומיים. משך ההחלטה הופעלו שישה מרכזי מצוינות ובשנת תשע"ז (2017) למדו בתוכנית 320 תלמידים במחוז. 87% מתמידים עד סוף כיתה י"ב, 20% מסיימים עם בגרות מלאה ו-21% זכאים לתעודת טכנולוגית (המאפשרת להמשיכם ללימודים טכני-הנדסאי). התוכנית לא פועלה לפני ההחלטה.

מרכז החינוך המדעי טכנולוגי
שלוב תלמידים בתעשייה לנוער בסיכון – מיועדת לבני נוער בסיכון בכיתות י"ב ומשלבת לימודים בבית הספר עם לימודים במכלה והטנסות בתעשייה. בשנת תשע"ז (2017) למדו בתוכנית 320 תלמידים במחוז. 87% מתמידים עד סוף כיתה י"ב, 20% מסיימים עם בגרות מלאה ו-21% זכאים לתעודת טכנולוגית (המאפשרת להמשיכם ללימודים טכני-הנדסאי). התוכנית לא פועלה לפני ההחלטה.

תחום ביטחון אישי

16

עיר ללא אלימות

ה תוכנית "עיר ללא אלימות" פועלת להעלאת מסוגלותה של הרשות להתמודד עם תופעת האלימות בחמישה תחומי ליבה: אכיפה, חינוך, רוחה, פנאי וקהילה. התוכנית התרחבה במהלך החלטה מחייב רשותות לכל הרשותות הבודאיות בדורות.

משטרת ישראל

רוב האוכלוסייה הבודאית בדורות מצויה באחריות תחנת "העירות" ומחנת "רהת". במהלך ההחלטה קיבלו שתי תחנות נוספות של 139 תקנים (גידול של 75%). כמו כן הוקמו במסגרת תחנת העירות שלוש נקודות משטרה. להגברת הנוכחות והבולטות בשטח ולחיזוק הקשר עם האוכלוסייה מופעלים גם 18 מש"קים (מפקדי שיטור קהילתי).

הישגים נוספים

התאמת פעילויות למבנה החברתי ותרבותות של החברה הבודהיסטית

- א. תוכנית ריאן: הוקמה "רשות משתפות" של אנשים עם מעמד בקהילה, והוקמו פורומים של אימאמים לסייע ביציאת נשים לשוק העבודה.
ב. "עיר ללא אלימות": פועלת בשיתוף עם פורום שיח'ים ברהט וונעזרת באימאמים לקשר עם הקהילה.

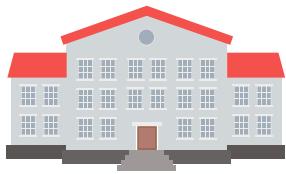

יצירת בסיס ידע והתמכחות

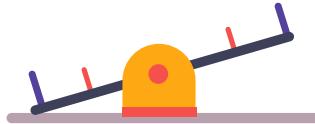
ישום החלטה יצר תשתיית של ידע בתחוםים ייחודיים בקרב הצוותים המקומיים. להשתתף ידע זאת יש חשיבות בהבטחת המשכיות התוכנית לאורך זמן, ובממן אפשרות לתושבים להשתמש בידע בעתיד גם מחוץ למסגרת התוכניות עצמן. הדבר בא לידי ביטוי בתוכנית ריאן ובכמה תוכניות בתחום החינוך כמו חינוך לקרירה, איתור ואבחון תלמידים עם לקויות למידה וחינוך בלתי פורמלי, שהבן שולבו תושבים בדו-אינם בהפעלת התוכניות לאורך זמן.

אתגרים

कשיי הרשותות המקומיות
לרשותות המקומיות תפקיד
מרכזי בפיתוח ובמתן שירותים
לתושבים ובירצוגם מול הממשלה.
הן מתמודדות עם כמה אתגרים
מרכזיים, כגון מיעוט הכנסתות
עצמיות ולכון הן תלויות בתקציבים
ממשלתיים; חוסר היכרות עם אופן
פעולות הממשלה, מה שיוצר קושי
במצוי התקציבים הממשלתיים.

מחסור בתשתיות ובمتקנים פיזיים
תחבורה ציבורית: מחסור
בקבישים מתאימים מעכבר את
פיתוח התחבורה הציבורית.
"עיר ללא אלימות": יש מחסור
במגרשים ציבוריים לפעילות עם
הילדים ומחסור בתשתיות חשמל
להפעלת מוקד רואה.
החינוך הבלטי פורמלי: יש מחסור
במבנים לפעילויות.

סוגיות הבעלות על הקרקעות והיישובים הבלטי מוכרים
ויצרת מתח מתמשך בין
האוכלוסייה המקומית לבין
רשויות המדינה ומקשה על יצירת
אמון ושיתוף פעולה עם התושבים.

חוסר תיאום בין משרדי ממשלה

הדבר בא לידי ביטוי בחוסר תיאום בין תוכניות ובchosר לימוד הדדי והעברת מידע, למשל: היעדר קשרו בין מרכזי המצוינות מטעם משרד החינוך לכיתות ג'-י' לבין תוכנית המצוינות מטעם המשרד לפיתוח הפריפריה, הנגב והגליל המיועדת לכיתות ט'-י"ב.

זדמנות עברית

ככלל, רמת העברית של הציבורים הבוגרים לוקה בחסר ומקשה על השתלבותם בחברה בישראל, כולל ברכישת השכלה גבוהה ובתעסוקה.

כוח אדם מקצועי

מחסור בכוח אדם מקצועי ומימון במגוון תפקידים ומשלחין. הדבר בא לידי ביטוי בחינוך פורמלי ובלתי פורמלי, ברשויות המקומיות, במרכזי ריאן ובמוסדות אקדמיים התעשיה המתקשים בגין כוח אדם מתאים.

מחויבות לשבט ולמשפחה המורחכת: משפיעה על מגוון תחומיים כמו מינוי למשרות ציבוריות ושימוש בתשתיות משותפות (מוסדות ציבור, תחבורה) המצוויות בתחום או בשימוש שבט או משפחה אחרת.

אי-רצון לעסוק בנותאים המצביעים על חריגות/”בעיה”: יש קושי לפועל בנותאים המצביעים על חריגות ושותנות לעומת המתובל, למשל באיתור ובביקורת תלמידים עם לקויות למידה.

מבנה חברתי ותרבות ייחודיים

מעמד הנשים: החבורה הבדואית היא מסורתית ופטריארכלית ביסודה. הדבר מצביב בפני הנשים חסמים בנותאים כמו לימוד בנות בתיכון ועובדת נשים מחוץ לבית או ליישוב.

A photograph showing two construction workers from behind, standing on a site with scaffolding and concrete structures. The worker on the left wears a yellow hard hat and a black and white checkered shirt over a high-visibility vest. The worker on the right wears a white hard hat, a blue and white checkered shirt, and a high-visibility vest. Both are wearing jeans. The background shows a clear sky with some clouds and construction equipment.

דגשים
להמשר

למידה והפקת לkills

עידוד תהליכי של למידה והפקת לkills מhasilות או מכישלונות על בסיס קבוע.

פיתוח תוכניות

יש להגדיל את היקף הפעלה של תוכניות מצליחות בהתאם להיקף התופעה שבה עוסקת התוכנית (נשירה למשל). לעתים נדרש שנים אחדות כדי ל凱ור פירות של תוכנית, במירוח בcheinן.

הבטחת המשכיות

הבטחת המשך הפעלה מבחינה תקציבית וארגוני של תוכניות ופעילותות שקדמו במסגרת החלטת הממשלה 3708 ואשר תוכאותיהן נראות מבטיחות, גם בתום תקופת ההחלטה.

שיתוף תושבים

חשיבות לשותף את האוכלוסייה הבודהיסטית בתהליכי קבלת החלטות ובפעולות הקשורות לפיתוחה שלה. מומלץ למצוא דרכי לרשותם למאיץ את המנהיגות הפורמלית והבלתי פורמלית בשני הקצוות – הן את האליטה ההשכלתית והמקצועית הצומחת וגדלה ומביעה רצון להיות מעורבת והן את המנהיגות המסורתית.

שיתוף פעולה

יעידוד משרדים וגופים שונים אשר עוסקים בנושאים דומים או קשורים לפועל ייחודי דרך החלפת מידע ופעילות משותפת.

brookdalejdc.org.il

 MJBIInstitute

החברת מכילה את תמצית הממחקר על תוכניות החומש לקידום המגזר הבדואי
בנגב לשנים 2012–2016 (החלטת הממשלה 3708).

למידע נוסף על הממחקר סר��ו את הקוד:

DA-18